

วิภัตตีหมวดที่ ๕ : หียัตตนิวิภัตตี					
บุรุษ	ปรัสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปฐุมบุรุษ	อา	อุ	ตถ	ตถุ	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	โ	ตถ	เส	วห	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	อ	มฺห	อี	มฺหเส	อัมหโยคะ

๑. หียัตตนิวิภัตตี บอกอดีตกาลตั้งแต่วานนี้แปลว่า...แล้ว, ถ้ามี อ อาคมอยู่หน้าแปลว่า ได้...แล้ว

อุ.ชโณ โว มา **อุปฺจจคา.**

อ.ขณะ **อย่าเข้าไปล่วงเลยแล้ว** ซึ่งท่าน ท.

อุ.อหฺ เอว **อวจ.**

อ.ข้าพเจ้า **ได้กล่าวแล้ว** อย่างนี้.

อุ.อหฺ ตถฺมฺหํ **ขมฺชฺมคา.**

อ.เรา **ได้บรรลุแล้ว** ซึ่งความสิ้นไป แห่งต้นหา.

อุ.สตุถา **อกา** เม **อนฺโมทนา.**

อ.พระศาสดา **ได้กระทำแล้ว** ซึ่งอนฺโมทนา แก่ข้าพเจ้า.

๒. บุรุษและโยคะ

วิภัตตีอาขยาตใช้ลงหลังธาตุและปัจจัยบอกให้รู้กาล บท วจนะ และบุรุษ **ภาษาบาลีกำหนดให้ประธานกับกริยาต้องมีวจนะและบุรุษเสมอกัน** วิภัตตีอาขยาตจึงแบ่งออกเป็น ๓ บุรุษ ๒ วจนะ เช่นเดียวกับบุริสสัพพนามเพื่อให้เข้าคู่กัน ในแต่ละฝ่ายวิภัตตีคู่ที่ ๑ เป็นปฐุมบุรุษ วิภัตตีคู่ที่ ๒ เป็นมัชฌิมบุรุษ วิภัตตีคู่ที่ ๓ เป็นอุตตมบุรุษตามลำดับ กริยาเป็นบุรุษใดต้องประกอบประธานให้มีบุรุษตรงกับกริยาเสมอ

การประกอบประธานให้มีบุรุษตรงกับกริยา เรียกว่า โยคะ โดยปกติมักกล่าวสั้น ๆ ว่า โยค (อ่านว่า โยก)

ต่อไปนี้จะแสดงวิภัตตีอาขยาตหมวดหียัตตนิวิภัตตีฝ่ายปรัสสบทเป็นตัวอย่าง ส่วนฝ่ายอัตตโนบทให้เทียบเคียงใช้ตามนี้

บุรุษ	วิภัตตี	โยคะ	คำอธิบาย	ประธานเอกวจนะ	ประธานพหูวจนะ
ปฐุมบุรุษ	อา, อุ	เป็นนามโยคะ	ประกอบนามนามเป็นประธาน	โส, บุริโส คู่กับ อา	เต, บุริสา คู่กับ อุ
มัชฌิมบุรุษ	โ, ตถ	เป็นตุมหโยคะ	ประกอบ ตุมห เป็นประธาน	ตว คู่กับ โ	ตุมเห คู่กับ ตถ
อุตตมบุรุษ	อ, มฺห	เป็นอัมหโยคะ	ประกอบ อมฺห เป็นประธาน	อหฺ คู่กับ อ	มยฺ คู่กับ มฺห

๓. กฎเกณฑ์ประจำหมวดหียัตตนิวิภัตตี

➢ อา, อุ

คงรูป เช่น **อคมา, อคมุ**

➢ อ

รัสสะเป็น **อ บ้างก็ได้** เช่น **อคม**

➢ โ

ใช้ **อา แทน** เช่น **อคมา**

➢ ตถ

คงรูป เช่น **อคมตถ** (ไม่ต้องลง อิ อาคม)

➢ อ, มฺห

คงรูป เช่น **อคม, อคมมฺห** (ไม่ต้องลง อิ อาคม)

➢ ตถ, ตถุ, เส, วห

คงรูป เช่น **อคมตถ, อคมตถุ, อคมเส, อคมวห** (ไม่ต้องลง อิ อาคม)

➢ อี, มฺหเส

คงรูป เช่น **อคมี, อคมมฺหเส** (ไม่ต้องลง อิ อาคม)

แจก วจ ธาตุ (กล่าว) + เป็นกัตตุวจาก (อ) + ด้วยหียัตตนิวิภัตตีเป็นตัวอย่าง					
บุรุษ	ปรัสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปฐุมบุรุษ	อวจา, อวจ	อวจุ	อวจตถ	อวจตถุ	นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ	อวจา, อวจ	อวจตถ	อวจเส	อวจวห	ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ	อวจ	อวจมฺห	อวจอี	อวจมฺหเส	อัมหโยคะ

ฝ่ายปรัสสบท

ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (หิยัตตณี) ฝ่ายเอกวจนะ	ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (หิยัตตณี) ฝ่ายพหูวจนะ
๑. หิยโย เถโร ฐมมံ อวจา.	๒. หิยโย เถรา ฐมมံ อวจุ.
๓. หิยโย ตฺวํ ฐมมံ อวจา.	๔. หิยโย ตุมฺเห ฐมมံ อวจตุถ.
๕. หิยโย อหํ ฐมมံ อวจํ.	๖. หิยโย มยํ ฐมมံ อวจมฺห.

ฝ่ายอัตตโนบท

ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (หิยัตตณี) ฝ่ายเอกวจนะ	ตัวอย่างประโยคภาษาบาลี (หิยัตตณี) ฝ่ายพหูวจนะ
๑. หิยโย ปณฺหิตโต สจฺจวาจํ อวจตุถ.	๒. หิยโย ปณฺหิตตา สจฺจวาจํ อวจตุถุํ.
๓. หิยโย ตฺวํ สจฺจวาจํ อวจเส.	๔. หิยโย ตุมฺเห สจฺจวาจํ อวจวฺหํ.
๕. หิยโย อหํ สจฺจวาจํ อวจี.	๖. หิยโย มยํ สจฺจวาจํ อวจมฺหเส.

แจก ลก ธาตุ (ได้) + เป็นกัตตฺวาจก (อ) + ด้วยหิยัตตณีวิภัตติเป็นตัวอย่าง

บุรุษ	ปรัสสบท		อัตตโนบท		โยคะ
	เอก.	พหู.	เอก.	พหู.	
ปฐมบุรุษ					นามโยคะ
มัชฌิมบุรุษ					ตุมหโยคะ
อุตตมบุรุษ					อัมหโยคะ

ประกอบกริยาจาก คม ธาตุ (ไป) ด้วยหิยัตตณีวิภัตติและแต่งประโยคให้สมบูรณ์ ให้ครบทั้ง ๓ บุรุษ ๒ วจนะ

บุรุษ	วจนะ	วิภัตติ	ภาษาบาลี	คำแปล
๑)ปฐม.	เอก.	อา	: หิยโย ภิกฺขุ ปิณฺหาย คามํ อคฺมา.	
๒)ปฐม.	พหู.	อุ	: หิยโย ภิกฺขุ	
๓)มัชฌิม.	เอก.	โ	: หิยโย ตฺวํ	
๔)มัชฌิม.	พหู.	ตุถ	: หิยโย ตุมฺเห	
๕)อุตตม.	เอก.	อํ	: หิยโย อหํ	
๖)อุตตม.	พหู.	มฺห	: หิยโย มยํ	